بشير دوديال

۲۰۲۱/۰۲/۱۷

د ګران هيواد په معاصره دوره کې
د خط او ميناتور نامتو څيرې
او د ميناتور بازار او وضعيت

(شپږمه برخه)

افغانسان د خپل لرغوني تاريخ په اوږدو کې؛ نه يوازې دا چې د مدنيت څلورلارې او د تجارتی کاروانسرايونو مرکز و، بلکې زموږ نيکونه د کبنت، مالداری، صنعت او متداوله علومو په برخه کې هم بيساري وو. زموږ د نيکونو د لاسی صنايعو پر مخ انځورونه، په ګانو باندې دغميو لګول، تذهيب، منبتکاری او نور زياتره يوازې د صنعت له پلوه کتل شوي، خو هيره دې نه وي چې دهغو هنرى اړخ لا زيات د پاملرنې وړ دی. همدا اوس د طلاتيپې اثار نړيوالو ته د حيرت وړ دي. د ودانيو پرديوالونو انځورونه، دلرګينو وسايلو پرمخ ګلان او نقشونه، د لوښو سينګار، ګلاباتون، خامک، ختين لوښي او نور ټول د تجسمی هنر بيلګې دي. دا چې زموږ بحث پرخط اوميناتورى دی، دغه هنر له نن څخه شپږ پيړۍ مخکې د خواجه ميرک د شاګرد، کمال الين بهزاد او د ده د دوران د نورو هنرمندانو او خطاطانو په زيار د يو ځانګړی سبک تر بريد پورې ورسيد. دهنر او ادب په ډګر کې د سبک او مکتب بريد ته رسيدل او د يوې سيمې يا يو هنرمند او اديب ځانګړی طرز، د کار مواد او تخليق د "سبک " په توګه پيژندل کيدل، خپله يو لوی کمال او وياړ دی. دغه ډول سبک د اړوند سيمې او هنرمند په نوم ياديږی.

د ميناتور په برخه کې زموږ دهرات ميناتورې په پنځلسمه ميلادې پيړۍ کې د جلا سبک په توګه وپيژندل شوه، چې وروسته همدغه سبک تر اصفهان، تبريز، بخارا او هندوستان پورې ورسيد اومشهور شو. (د دغې دورې ميناتور او خط او ځانګړنې يې په جلا "پنځمه" برخه کې پخوا معرفی شو).

برای ارسال مقالات به روی لينک ذيل کليک نمائيد!
info@arianafghanistan.com

له هغه وروسته هم په هیواد کې خطاطی او میناتوری او د دینی کتابونو، شعری دیوانونو او نورو لیکل په ډیر عالی – هنری ډول دوام درلود. موږ همدا اوس هم په ملی ارشیف، کتابتونو او ګالری کی د دې ډول آثارو بیلګې وینو. هغه مهال چې په هیواد کې لومړنی مطبوعات پیل او د چاپ ماشینونه وارد شول، کلیشې او سرلیکونه همدغو خطاطانو لیکل او انځورول. له کمپیوتر او نویو چاپی وسایلو مخکی مجلو او اخبارونو، د کابل پوهنتون د نشراتو مدیریت، د کرنی وزارت د تبلیغ ترویج او اموزش ریاست، دولتی مطبعی، د صکوکو مطبعې، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، خصوصی مطبعو ... لنډه دا چې ټولو هغو ادارو چې مجله یا اخبار درلود، له شمس النهار نیولی ترسراج الاخبار، تر امان افغان بیا اصلاح، انیس او نورو پورې د رسمی، دایمی استخدام شویو، حق الزحمه یی یا قراردادي خطاطانو او انځورګرانو لرونکی وو، ډیر نور بیا اماتوران وو. د حسن خط مسابقې به اعلانیدی او تشویقی جایزی به ورکول کیدی. دغې لړۍ د شازمان او امیر شیرعلیخان له وخته نوی بڼه ومونده چې هیواد کې له مانوفاکتور څخه د ماشینی صنعت په لوري ګامونه اوچت شول. د زیارتونو، مقدسه اماکنو، جوماتونو، دولتی او عامه مانیو او تکیه خانو له خطاطی او میناتوری پرته، په لوښو، موټرونو، د کار پروسایلو او ډیرو نورو ځایونو کی هم د انځورګری غوره بیلګې وې. محمدعظیم خان د اعلیحضرت شیرعلیخان د دورې نامتو خطاط او تذهیبکار و. د هغه یو غوره او حیرانوونکی یادګار یې هغه تفسیر دی چې تقریباً ۵۰۰ مخونو کې په عالی ثلث خط خطاطی شوی دی، اوس هم د کابل موزیم کې شته. میرزا محمد یعقوب خان، چې په خوشنویسی اومیناتوری کې ډیر نامتو او د امیردوست محمد خان په دربار کې یې ډیر درناوی کید، د امیر حبیب الله خان تر وخته یې په دغه ډګر کې پوره خدمات ترسره کړي دي . له دې څخه وروسته؛ په تیره بیا د غازی امان الله خان په دوره کې دې هنر ته ډیره پاملرنه وشوه او په مطابعو کی د لینوګرافی اوزنګوګرافی ماشینونه نصب شول. تر دې دورې پورې دخطاطانو او میناتور او تذهیب د نامتو استادانو نومونه دا دي: مرزا عبدالعلی، محمدنبی خان واصل کابلی، مرزا عبدالوفا خان یوسفزی او میرعماد حسینی چې دهغه وخت رسمی ادارو کې یې هم کار کاو. وروسته له دې څخه چې په هیواد کی مطابعو کې خوشنویسی طباعتی صنعت ته داخله شوه، دغه هنر نور هم د لوړ ارزښت او خوندیتوب پړاو ته داخل شو. د دې دورې یو شمیر خطاطان، خوشنویشان او میناتوران دا دی: عبدالرحمن هروی، سیدمحمدعطا کندهاری، محمدیعقوب خان کابلی، میرزامحمدناصرکابلی، شیخ محمدرضاهروی، سیدمحمد داود حسینی، سیدمحمد ایشان حسنی الافغانی، مرزا عبدالغفار او نور. د طباعتی صنعت او رسمی ادارو ترڅنګ دغه هنر بازار او خصوصی برخو کې هم رونق وموند، دبیلګې په توګه: په څلویښتمو کلونو کې دارژنګ موسسه د دې هنر یوه بیلګه وه، چې هم یې فرمایشونه اخیستل او هم یې شاګردان روزل. ارژنګ لوحه لیکونکی په میوند واټ کې د وخت یوه مشهوره پته وه. سره له دی چې دا د یو خصوصی نوښتګر دوه لویې هټی وې، خو هنری ارزښت یې تر یوې ګالرې کم نه و. پیرزاده د کابل په ده بوری کې هغه میناتور او خطاط و چې په تیره به یې خطاطی کوله. داعلیحضرت محمد نادرشا او سیدجمال الدین پر قبرونو مرمر ډبرې همده خطاطی کړې وی، چې اوس نشته. لږ وروسته د ستینوفاکس دماشین په راتګ سره په طباعتی چارو کې دا صنعت نور هم وغوړید.

همدا اوس هم زموږ ګڼ شمیر میناتور هنرمندان په هنری کار بوخت دی، چې دکار ځینی بیلګی یې دلته راوړو. خو ډیره به نامناسبه وی چې د هیواد د معاصر دور د خط او میناتور یو شمیر نامتو استادان معرفی نشی. په دې لړ کې هغه ستر نوم چې مخې ته راځي، هغه د (شاهنشاه هنرخط افغانستان) عزیزالدین وکیلی پوپلزائی نوم دی. ده ته خطاط هفت قلمی هم وایی او ځینی نور ویاړلی القاب هم ورکړل شوي وو، خو ده ځانته د استقلال بچی وایه. ع.و. پوپلزی ځانته په حقه د استقلال بچی ویلی و، ځکه ده د افغانستان د استقلال دبیا ګټلو پرمهال نړۍ ته سترګی پرانیستی دي. عزیزالدین وکیلی پوپلزائی د۱۲۹۷ل. کال د وري پرشپاړسمه دکابل د "قلعه دیوان بیګی" په سیمه کی د هغه وخت یوه

برای ارسال مقالات به روی لینک ذیل کلیک نمائید!
info@arianafghanistan.com

مشهوره کورنی کې نړۍ ته راغلی دی. ټول عمر یی په فرهنگی خدمت کی تیر شوی ، چي په ۱۳۶۴ کال کې ورته (کارمند شایسته فرهنگ) وياړلی لقب ورکړل شو. د ګڼ شمیر تاریخی آثارو تر څنګ یې دخط او میناتور ښکلی آثار اوس هم شته. ده په نستعلیق، نسخ، ثلث، کوفی، توقیع، شکست، ریحان ډیر نایاب او د لوړ ارزښت لرونکی آثار ولیکل او د خط او د تذهیب په هنر کی یی ساری ندرلود. اروابناد خطاط هفت قلمی په ۱۳۷۸ کال د نوي کلونو په عمر وفات شوی دی.

اروابناد سید محمد داؤد الحسینی د اروواښاد سید محمد اسمعیل خطاط زوی زموږ دهیواد دمعاصر دوران له مشهورو خطاطانو څخه دی، چې له خپل مشر ورور، سید محمد ایشان الحسینی سره یی دهیواد یو شمیر ډیرې مهم او تاریخی ډېرلیکونه کاږلي دي، لکه: ، منارعلم وجهل، طاق ظفرپغمان اونور. ویلای شو چې سید محمد داؤد الحسینی د خطاطی په ظریف هنر کې دومره دقیق و چې اثار یې د معجزی تر بریده رسیدلی و، مثلاً د وريجی په دانه باندې یې بسم الله الرحمن الرحیم په ډیر ښکلی خط لیکلی وه، په یوه انچ مربع کې یې ۳۳۳کلمې خطاطی کړې وو.د فاتحې سوره او سورة اخلاص یې هم په همدومره کوچنی ، خو ډیر دقیق خط لیکلی وه چې ورسره یی د لیکلو نیټه هم وه. نوموړی په کلاسیک ادبیاتوکی وارد شخص او د حضرت بیدل په دیوان پوه و چې په دې هکله یې څیړني هم کړي دي. ضروری ده چې د سید تاج محمد خطاط، سید عطا محمد الحسینی اوهمدا رنګه د خرمی، تمیم رها، سید محبوب الله هاشمی، عبدالکریم حلیمی، عمر صدیقی نومونه هم واخلو. عجیبه دا ده چې د دې ظریف هنر د ډګر نومیالي دفرهنگ په ډیرو نورو برخو کې هم نامتو وو.

غواړم په دې برخه کې د یو بل نه هیریدونکی خطاط او میناتوریست محمد سعید مشعل یادونه وکړم. نوموړی په۱۲۹۲ ل. کال د غور د تیورې په ولسوالی کې نړۍ ته سترګی پرانیستی ، خو ډیر عمر یې د میناتور د ځانګړي سبک اصلي ټاټوبي(هرات) کې تیر کړي دي، چې اوس یې هم آثار د دغه ولایت د رسمی غونډو په تالار کې شته. دهرات هنرپالو چارواکو، د ده یو څو آثار د (نګارستان بهزاد) په ګالری کی خوندی کړي دي. نوموړی د میناتوری ترڅنګ په مجسمه سازی، نقاشی، سنګتراشی او ګچبُری کې هم د استادی تر کچې رسیدلی او لیکوال او شاعر هم و، دغه د میناتور نامتو استاد په ۱۳۷۶ کال کې له نړۍ سترګي پټي کړي دي.

داچې د یوې هنری- تخلیقی ځانګي په توګه په روزنیزه برخه کې ورته کار شوی که نه؟ باید وویل شي چې ورووسته د کابل د صنایعو له مکتب څخه، کابل پوهنتون کی د ښکلوهنرونو د پوهنځی جوړیدو دې پوښتني ته مناسب ځواب ورکړ. دا هغه مهال و چې افغانستان وکولای شول په اکاډمیک ډول یو شمیر میناتور اود نورو تجسمی هنرونو خدمتګار استعدادونه وروزي چې یو شمیر یی د علمی لوړی رتبی تر برید رسیدلی لکه استاد اکبر سلام .

اوس موږ له نیکمرغه د ګچبُری او میناتور تر څنګ د مرمر او رخام څخه د عالی کیفیت هنری آثارو د تولید بیلګي لرو چې په دې بحث کې یې باید یادونه وشي.

زموږ هغو درنو هنرمندانو چې یا یې دی برخه کی لوړې زده کړې کړي دی او یا یی هم تدریس کړی او شاګردان یې روزلي دي دا دي: عبدالکریم رحیمی میناتوریست، سیدفاروق فریاد، مرتضی پردیس، روح الله نقشبندی، عیسا اسلمی، زمری شیرزاد، کامران حنیفی، فتانه بکتاش عارفی او حنیف شبګرد انځورګران، شفیع عظیمی (دموزیک او انځورګری ځلنده استعداد)، حسن پاوند، فرید سلطانی او عظیم نوری خطاطان، خالد نالان، باقی جهانګیر پژتوروونکی او عبدالواسع رهرو عمرزاد، عبدالحی فرهمند، مهتاب الدین او صدیق ژګفر نومونه د یادوني وړ دي. متاسفانه د اوږدو کورنیو جګړوپه کلونو کې دا ډول ډیر آثار وسوځیدل، لوټ، ویجاړ یا ورک شول. د هرات په لوی چوک کې د تیرو توړل شوي زمریان د اویایمی لسیزې په بهیر کی مات شول، په ششدرک کې د افغانستان د هنرمندانو داتحادیې ترمخې د خ.ن.

برای ارسال مقالات به روی لینک ذیل کلیک نمائید!
info@arianafghanistan.com

دهیکل تراشی بیلګه چې په سیمه کې یې سارې نه و، په ۱۳۷۱ کال کې ړنګه او وسپنې یې قاچاق شوې. ډیرې تاریخی ودانی، لرګین صندوقونه، قدیمی کتابونه، رواقونه، ځلې، دروازې او نور آثار هم له لاسه ووتل.
لکه هغسې چې په اروپا او امریکې کې زموږ یوشمیر د تیاتر، موسیقی او سینماتوګرافی هنرمندان شته او هنری ایجادیات لري، دغسې هم په زړه پورې او ښه زیری دا دی چې زموږ دځو تنو دعالی استعداد لر ونکو هنرمندانو د میناتور او خط هنر هم په بهر کی په ډیر عالی کیفیت او هنری اصالت سره پاتی دی. دبیلګې په توګه؛ په ایران کی د دغو کسانو نومونه د یادونی وړ دي: میرمن مهناز فرهید، میرمن زینب شجاعی، محمدمهدی میرزایی، شکیلا عالمی او ګل احمد نوری. دغه وروستی ذوات اوبیبیانې همدا اوس هم په تهران کې خپل دعالی کیفیت لرونکې هنری آثار بازار ته عرضه کوي او په ننداړتونو کې یې ننداړې ته ږدي.
کله چې ما د تهران (موزه هنر تهران)کې د میناتور داثارو ننداړتون کوت، یو یې هم د دوی د آثارو کیفیت او ظرافت ته نه رسید. له نیکه مرغه دوی په دې ډګر کې هلته پوره بوخت دي او زموږ افغانان هم زیاتره ورته مراجعه کوي.
خواشنیوونکې دا ده چې د هیواد دننه خط او خطاطی او میناتنور د ځو کاله مخکی په شان بازار نلری او د دې ډګر هنرمندان مایوس ښکاری. ځو ورځې مخکی په ده بوری کې (ده بوری ډیکورشن) ته ورغلم. زموږ دغه ورور ځو کاله مخکې په خپل نوښت او پانګه یوه هټۍ پرانیستی وه، لومړیو وختونوکی یې بازار ښه و ، خو له اوو- اتو کلونو را دېخوا مشتری نلری. حال دا چې په نورو هیوادو، مثلاً همدا زموږ ګاونډیو هیوادو کې دغه ډول هنرمندان د خپلو هنري آثارو له برکته د ډیر ښه ژوند خاوندان دي. وروسته تر ۱۳۸۲-۸۳ د میناتور مشتریان زیات و، خصوصاً د نوی ښار د پارک په شمال او جنوب اړخونو کی به ډیر دمیناتوری او خطاطی آثار پلورل کیدل. سره له دی چې دغو پلورونکو یواځې د پلی لارې تر غاړې خپله متاع پلورلو ته ایښوده، خو بیا هم مشتری موجود و او داسې ښکاریده چې لا هم ځینو هیوادوالو سره د هنری آثارو د خوښولو ذوق و، خو له بده مرغه په دې وروستیو کی یی بازار دیر سوړ سوی دی.
اوړدې جګړې نه یواځې دخلکو ذوق شډل کړ، بلکې د هنر ارزښت هیر او هنرمند مایوس شو.
له نیکه مرغه په دې وروستیو کې په ایران کې د افغانستان لوی سفیر پریکړه کړې ده چې د سفارت د ودانی دننه یوه برخه چې کافی ګنجایش لري، د افغانستان کتابتون اونورو آثارو اودافغانستان د فرهنګ دپیژندنی لپاره وقف کړي. دغه کار په سلوکې ۹۸بشپړ دی، ښاغلی سفیر په دې تمه دی چې ډیر ژر دغه فرهنګی خونه رسماً پرانیزی. دا به یو هغه نوښت او لوی خدمت وي چې په ګاونډي هیواد کې دافغانستان د فرهنګ، له هغې جملې د خط او میناتور د معرفی په برخه کې اوچتیږي.
په ایران کې د افغانی میناتوریستانو او خطاطانو د کار بیلګې:

د میناتور استاد او خطاط میرزایی؛ د یوې هنری تابلو د لیکلو پر مهال

برای ارسال مقالات به روی لینک ذیل کلیک نمائید!
info@arianafghanistan.com

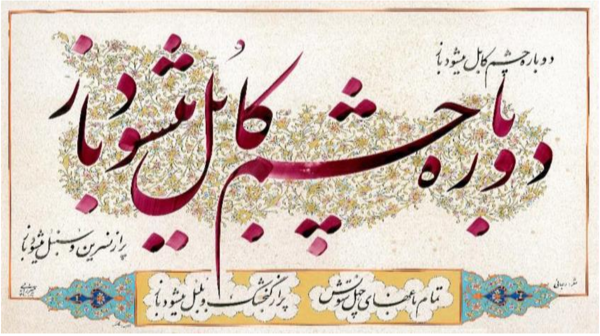

زموږ هنرمند دنړی په هرګوټ کي چي وی، خپل هیواد نه هیروی اود وطن د بیا ابادي ارمان زړه کي ساتي.

هغه انځورونه چي مهاجرو خویندو؛

مهناز فرهید

او زینب شجاعی

د مهاجرت په ورځو کی انځور کړی دی

د استقلال اتل

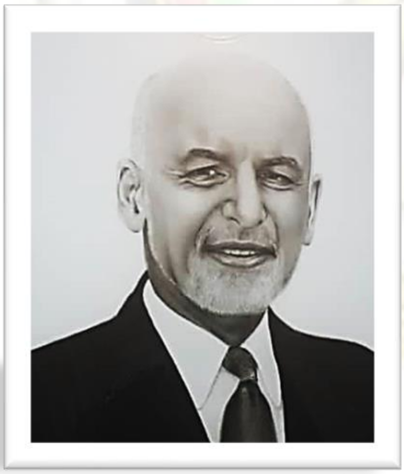

د مهاجرو هنرمندانو ګوتي ...

د خپل هیواد په یاد .....

ستړي- ستومانه دي .....

ولسمشر

برای ارسال مقالات به روی لینک ذیل کلیک نمائید!
info@arianafghanistan.com

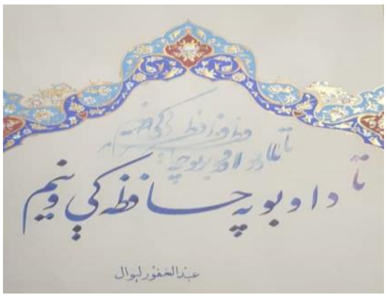

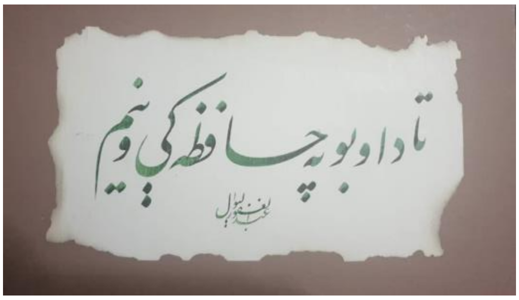

په ایران کې د ښاغلی لیوال د نوې شعري ټولګې پوښ چې په تهران کې میشتو خطاطانو خطاطی کړی دی.

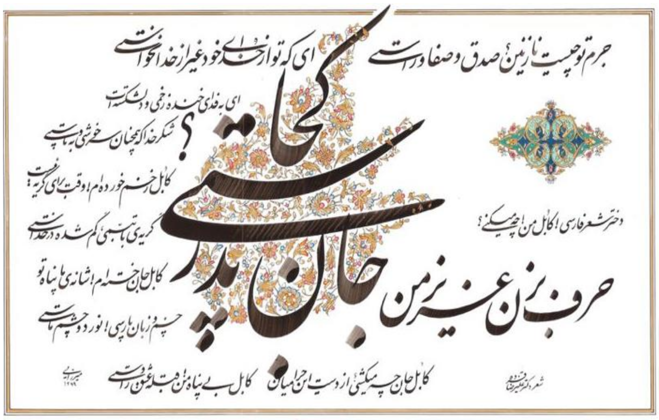

په کابل پوهنتون کې د ځو میاشتومخکې هغه چاودنه، چې په هغې ورځ یوه پلار خپلې محصلې لورته شیبه په شیبه په ټیلفون کې همدا خبره تکراروله، خو لور یې بیا هیڅکله ځواب ورنکړ. د یوه دردیدلی پلار دخولې دغه خبره تولیزې میډیا په زرګونو ځله تکرار کړه. په ایران کې افغان خطاط هم د خپل دراک او حساس احساس له مخې دغه توری په خپلو ګوتو ځومره ښایسته انځور کړی دی. همدا دي دیو هنرمند عواطف!

دا یوائې خطاط او د میناتور هنر نه؛ بلکې نور هنرونه لکه سینماتوګرافی، موسیقې، حکاکې، تیاتر او نور هم مسافر شوي دي، خدای دې راپه کور کړي. له جګړې مخکې هنرمند پر ځان ویسا او متکې، د غروراو هنری شخصیت خاوند، هنری آثار د لوړ دریځ لرونکې، خلک مو هنردوست، ولس مو هنرپال اودهنرمند قدردان وو. جګړو لکه د نورو ډګرونو په شان د هنر ډګر هم دایرو په ډیری بدل کړ. هیله ده یو ځل بیا هیواد کې د هنر او هنرمند قدر وکړو، هنری ذوقونه وروزو، ښکلا پیژندنه ژوندی، عواطف تلطیف، مینه او ترحم پیدا او د کرکې، جګړې او نفرت اورونه مړه شي. تر ټولو مهم دا چې نور مو نړیوال دهنری ایجادیاتو، تاریخی ویاړونو اود مدنیت له تاریخ ځخه د (افغانستان) نوم حذف نه کړي، خو دا ډیره مهمه ده چې موږ خپله دا وړتیا او استعداد ولرو چې خپله مادی او معنوی شتمنی او فرهنګی استعدادونه اثبات او په خلکو یې ومنو.

دغه لړی دوام لري..

[د بشیر دودیال د نورو لیکنو لپاره، پر عکس باندی کلیک وکړی](#)

برای ارسال مقالات به روی لینک ذیل کلیک نمائید!

info@arianafghanistan.com